

Tilburg University

De comparitie ter fine van akkoord

Broers, Erik-Jan

Published in:
Rechtsgeleerd Magazijn Themis

Publication date:
2015

Document Version
Peer reviewed version

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Broers, E.-J. (Accepted/In press). De comparitie ter fine van akkoord: Mediation in de zeventiende en achttiende eeuw. *Rechtsgeleerd Magazijn Themis*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DE COMPARITIE TER FINE VAN AKKOORD

Mediation in de zeventiende en achttiende eeuw

E.J.M.F.C. Broers

1. Inleiding

Op dit moment is bij de Tweede Kamer een wetsvoorstel in behandeling tot bevordering van mediation in het burgerlijk recht.¹ In de Memorie van Toelichting bij dit wetsvoorstel wordt onder meer gesteld dat binnen een ontwikkelde samenleving personen die met elkaar in conflict zijn, pas naar de rechter stappen nadat zij geprobeerd hebben hun conflict door onderling overleg op te lossen. De rechter dient derhalve te worden beschouwd als een ultimum remedium om tot een oplossing te komen. Het Nederlandse recht voorziet dan ook in een aantal methoden om een geschil buiten de rechterlijke macht om op te lossen, zoals door middel van een bindend advies, arbitrage of mediation.² In de gedragsregels voor advocaten – de mediators bij uitstek – wordt in artikel 3 een zodanige geschillenoplossing voorgestaan, waar wordt gesteld dat een advocaat voor ogen moet houden dat een regeling in der minnen vaak de voorkeur verdient boven een proces.³

Mediation is intussen een bekend verschijnsel geworden binnen de hedendaagse rechtspraak, vooral waar het geschillen in de personen- en familierechtelijke sfeer betreft. Bedoeling van de voorgestelde wet is onder meer om dit middel tot geschillenbeslechting nader te regelen en het een volwaardige plaats te geven naast de traditionele rechtspraak in het civiele recht en ook het bestuursrecht.⁴ Het wetsvoorstel is intussen zodanig geamendeerd dat mediation verplicht wordt gesteld bij echtscheidingen waarbij kinderen zijn betrokken.⁵

Evenals arbitrage is mediation een middel tot conflictoplossing dat zijn wortels in de rechtspraak van vroeger eeuwen heeft. Vooral in de rechtspraak van de gerechtshoven uit de periode van de Republiek der Verenigde Nederlanden (1581-1795) treft men de voorlopers van deze middelen aan. In deze bijdrage wil ik aandacht besteden aan de historische voorloper van de hedendaagse mediation. Ik wil dit doen aan de hand van de bewaard gebleven jurisprudentie van één van deze gerechtshoven, te weten de Staatse Raad van Brabant en Landen van Overmaze. Tijdens de zeventiende en achttiende eeuw was deze Staatse Raad het hoogste college van justitie voor het Generaliteitsland Brabant en enkele daarmee verbonden gebieden in Limburg, de Landen van Overmaze.⁶

Een belangrijk deel van de bevoegdheden van de Staatse Raad lag op het terrein van het civiele recht. Het college mocht in eerste instantie kennis nemen van bepaalde civiele zaken en mocht in hoger beroep rechtspreken over civiele vonnissen die in tweede of derde instantie waren geweest door lagere gerechten. De Raad kon tevens civiele processen aan deze lagere rechtbanken onttrekken als deze daar niet naar behoren werden behandeld. Ook konden partijen het college verzoeken om een geschil bij wege van arbitrage te beslechten. In een dergelijk geval werd het conflict door een aantal aan de Raad verbonden raadsheren als 'wijze mannen', niet gebonden aan een strikte toepassing van het recht, opgelost. De vorm waarin deze oplossing werd aangedragen, was veelal die van een compromis. De partijen hadden zich bij voorbaat akkoord verklaard met de uitspraak die de Raad als scheidsgerecht zou doen en lieten zich hierin 'willig condemneren'.

¹ Initiatiefvoorstel-Van der Steur Wet bevordering van mediation in het burgerlijk recht, ingediend op 9 september 2013.

² Kamerstukken 2012-2013, 33.723, nr. 3, Memorie van Toelichting, p. 1.

³ Gedragsregels voor advocaten 1992, artikel 3.

⁴ Memorie van Toelichting, p. 2.

⁵ Amendement-Van der Staaij, Handelingen Tweede Kamer 2014-2015, 33.723, nr. 13.

⁶ Voor de oprichting, samenstelling en bevoegdheden van dit Staatse gerechtshof, zie: E.J.M.F.C. Broers en B.C.M. Jacobs, *Procesgids Staatse Raad van Brabant*, Hilversum: Verloren, 2000, p. 9-24.

Het waren evenwel niet alleen partijen die aan de Raad van Brabant konden verzoeken om een geschil naar redelijkheid op te lossen. Ook het college zelf kon besluiten dat er voor een conflict dat hem werd voorgelegd, in redelijkheid naar een oplossing gezocht moest worden. In de procesdossiers en andere archiefstukken die van de civiele rechtspraak van de Raad bewaard zijn gebleven, komt naar voren dat de Brabantse raadsheren zeer vertrouwd zijn geweest met het middel van de mediation. Partijen werden door hen meer dan eens verwezen naar de onderhandelingstafel, waar zij onder leiding van een tweetal raadsheer-commissarissen moesten trachten tot een minnelijke schikking te komen. Vooral in gevallen waarin er een conflict was ontstaan naar aanleiding van een vermeende belediging en in gevallen waarin een vrouw een man beschuldigde haar te hebben verleid, werd door de Raad niet zelden een 'comparitie voor commissarissen ter fine van akkoord' bevolen.

In de nu volgende paragrafen wil ik nader ingegaan op deze historische voorloper van de hedendaagse mediation. Daartoe zal ik eerst in een tweetal paragrafen aandacht besteden aan civiele zaken waarin door de Raad van Brabant geregeld een comparitie voor raadsheer-commissarissen werd bevolen, namelijk beledigingszaken en verleidingszaken. In een derde paragraaf worden vervolgens een aantal algemene beschouwingen over deze comparitie ter fine van akkoord gegeven, waarna in paragraaf 4 bij wijze van besluit enkele slotopmerkingen worden gemaakt.

2. Comparitie in beledigingszaken

In het archief van de Staatse Raad bevindt zich een bescheiden aantal civiele zaken die zijn aangespannen wegens belediging. In ruim tachtig van deze civiele processen werd door het slachtoffer van de belediging een zogeheten 'actie uit injurie' ingesteld tegen de dader.⁷ Bij deze actie ging het in feite om een combinatie van twee te onderscheiden vorderingen, namelijk om een vordering tot 'eerlijke betering' en een vordering tot 'profijtelijke betering'. De eerlijke betering ofwel *amende honorable* hield in dat de gedaagde zijn aanstootgevende uitlating of gedraging aan het adres van de eiser ongedaan moest maken, bijvoorbeeld door zijn woorden te herroepen, zijn slachtoffer om vergiffenis te bidden en te verklaren dat deze een persoon van eer en deugd was. Deze vordering kan worden aangemerkt als een eis tot schadevergoeding. Er was schade toegebracht aan een ideëel goed – de eer en goede naam van het slachtoffer – en deze schade moest ook op ideële wijze worden gecompenseerd.

De profijtelijke betering ofwel *amende profitable* daarentegen was financieel van aard en bestond in de betaling van een zeker geldbedrag aan een goed doel. Door Hugo de Groot wordt dit geldbedrag met zoveel woorden aangemerkt als een geldboete, terwijl de eerlijke betering door hem wordt gekwalificeerd als 'wederevening', dat wil zeggen compensatie van de schade die was toegebracht aan de eer en goede naam van het slachtoffer.⁸ In wezen ging het bij de eis tot profijtelijke betering dan ook om een rudimentair restant van oud privaatstrafrecht. Deze private strafactie kon in de zeventiende en achttiende eeuw blijven voortbestaan omdat de overheid zich weinig gelegen liet liggen aan beledigingen tussen twee particulieren en zij er zelden toe overging zulke beledigingen strafrechtelijk te vervolgen.⁹ De hoogte van het door de eiser gevorderde bedrag kon in deze eeuwen al snel oplopen tot enkele duizenden guldens. Werd de vordering aan de eiser toegewezen, dan werd dit bedrag door de Raad evenwel steevast aanzienlijk gematigd.

De Raad ging er echter lang niet altijd toe over om zich aanstonds in te laten met de vorderingen van de beledigde partij. In een twintigtal zaken beval het college namelijk dat de

⁷ Voor deze beledigingszaken zie uitgebreid E.J.M.F.C. Broers, *Beledigingszaken voor de Staatse Raad van Brabant 1586-1795*, Assen: Van Gorcum, 1996, p. 137 e.v.

⁸ Hugo de Groot, *Inleidinge tot de Hollandsche rechtsgeleerdheid*. Uitgegeven en van aantekeningen en bijlagen voorzien door F. Dovring, H.F.W.D. Fischer en E.M. Meijers (2^e druk, Leiden 1965) boek III, deel 35, par. 2; deel 36, par. 3.

⁹ Vgl. E.J.M.F.C. Broers, *Geschiedenis van het straf- en schadevergoedingsrecht. Een inleiding*, Apeldoorn/Antwerpen: Maklu, 2012, p. 92-93.

belediger en de beledigde moesten ‘compareren voor commissarissen ter fine van akkoord’. In circa een derde deel van deze gevallen was de comparitie succesvol en werd er tussen beide partijen een akkoord bereikt. Een dergelijk akkoord hield in de regel in dat de dader de geschonden eer van het slachtoffer herstelde door zijn woorden of daden ongedaan te maken en dat de ander op zijn beurt afzag van zijn actie uit injurie. Voor de dader betekende dit dat hij enerzijds tegemoetkwam aan de door zijn wederpartij gewenste honorabele betering, maar dat hij anderzijds een mogelijke veroordeling tot het betalen van een profitabele betering ontliet.

Een voorbeeld moge ter illustratie dienen. In 1712 verzochten de schepenen, gezworenen en raden van Oirschot aan de Raad van Brabant een ‘mandement van daagsele in cas van injurie’ jegens de plaatselijke schoolmeester Robert van Rhenen, omdat deze zich in een rekest aan de Raad van State beledigend over hen had uitgelaten. Zij vorderden dat de schoolmeester zou worden veroordeeld om te verklaren dat zijn uitlatingen in strijd met de waarheid waren, om zijn spijt te betuigen over hetgeen hij had gedaan en daarvoor om vergiffenis te bidden. Daarnaast moest hij worden veroordeeld tot het betalen van een som van 200 dukatons – omgerekend 600 guldens – aan de armenkas van Oirschot. De Raad beval evenwel dat, alvorens op het verzoek van de requiranten te beslissen, dezen eerst samen met de gerekwireerde moesten compareren voor commissarissen ‘te fine van accoord’. Tijdens deze comparitie werd vervolgens ‘door tussenspreken’ van twee raadsheer-commissarissen het geschil in der minne geschikt. Van Rhenen verklaarde dat hij zijn uitlatingen onbedachtzaam had gedaan, dat hij wenste dat dit niet was gebeurd en dat hij de gekrenkte bestuurders hield voor eerlijke lieden. Deze laatsten verklaarden daarop hun verzoek om een mandement van injurie in te trekken.¹⁰

De bemiddelende rol van de raadsheer-commissarissen – het ‘tussenspreken’ bij de comparitie – zal intussen in het ene geval meer voeten in de aarde hebben gehad dan in andere. Het kwam namelijk wel voor dat het slachtoffer van een belediging, en soms ook de dader, voorafgaande aan de comparitie reeds een concept-akkoord had opgesteld waarmee de wederpartij had in te stemmen. Hiervan was bijvoorbeeld sprake in de zaak van Johan den Doren uit Oudenbosch tegen een vijftal leden van de kerkenraad van zijn woonplaats, die zich eveneens in een rekest aan de Raad van State op onbetamelijke wijze over hem hadden uitgelaten.¹¹ In 1758 verzocht Den Doren deswege aan de Raad van Brabant een mandement van injurie jegens de kerkenraden. Als eerlijke betering zouden deze laatsten hun uitlatingen moeten herroepen, daarvoor spijt betuigen en vergiffenis vragen en verklaren dat hun slachtoffer een persoon van eer en deugd was. Voorts moesten zij worden veroordeeld tot een profijtelijke betering van 100 gouden dukaten per persoon – circa 500 guldens – aan de armen van Oudenbosch. Ook nu besliste de Raad evenwel dat, voordat hij op het rekest een beslissing zou geven, beide partijen eerst moesten compareren voor commissarissen.

Tijdens deze comparitie presenteerde Den Doren een ‘project verbaal van partijen’ waarin hij het volgende van zijn wederpartij verlangde: de vijf kerkenraden moesten verklaren dat zij de rekwirant niet hadden willen beledigen, dat zij hem voor een eerlijk persoon hielden en dat zij de gewraakte passages in het rekest aan de Raad van State in strijd met de waarheid hadden geschreven. Tevens dienden hem de kosten te worden vergoed die hij had gemaakt in verband met zijn verzoekschrift aan de Raad van Brabant. De kerkenraden legden daarop echter op hun beurt een ‘contra concept verbaal’ over, waarin zij stelden dat zij niet de minste intentie hadden gehad om de ander in zijn eer en reputatie te beledigen en dat deze zijn verzoek om een mandement dan ook zou moeten intrekken. De over en weer gemaakte kosten zouden verder worden gecompenseerd.

De pogingen die door de raadsheer-commissarissen werden ondernomen om op basis van deze concept-overeenkomsten tot een schikking te komen, bleven zonder resultaat, waarna aan de requirant het verzochte mandement werd verleend. Deze zaak is ook daarom

¹⁰ Brabants Regionaal Informatie Centrum (verder BRIC), Archief Raad van Brabant (verder RvB), inventarisnr. 788, dossiernr. 3133; inventarisnr. 54, fol. 59.

¹¹ BRIC, Archief RvB, inventarisnr. 788, dossiernr. 3642; inventarisnr. 100, fol. 25 en 41; inventarisnr. 826, vonnisnr. 7029.

het vermelden waard, omdat tijdens de procedure die volgde de vijf kerkenraden bij hun conclusie van antwoord nog een 'declaratoir met presentatie' deden uitgaan, waarin zij opnieuw stelden dat zij niet de minste opzet of bedoeling hadden gehad om hun wederpartij in zijn persoon te krenken of in zijn eer en reputatie te schaden. Ook deze verklaring werd door de eiser evenwel niet geaccepteerd en de gedaagden werden uiteindelijk door de Raad veroordeeld tot een honorabele en profitabele betering van de gewraakte uitlatingen.

De honorabele betering die in het eindvonnis werd neergelegd, is alleszins opmerkelijk omdat daarin niet slechts onderdelen werden verwerkt van de vordering van de eiser, maar ook de verklaring werd opgenomen die de gedaagden in hun 'project verbaal' en hun 'declaratoir' hadden aangeboden af te leggen. De kerkenraden dienden namelijk te verklaren dat zij niet de minste intentie hadden gehad om Den Doren te beledigen toen zij hun verzoekschrift schreven. Verder hoefden zij niet te verklaren dat de aanstootgevende passages in het rekest in strijd met de waarheid waren geschreven, maar slechts dat deze met te weinig bedachtzaamheid waren opgesteld. Ook hoefden de gedaagden de eiser niet om vergiffenis te vragen, maar zij moesten wel zijn eer en deugd bevestigen en hun spijt betuigen aan hetgeen zij hadden gedaan. De geëiste profitabele betering werd intussen gematigd tot twee zilveren dukatons – zes guldens – per persoon.

De redenen waarom de Raad van Brabant in veel beledigingszaken besloot de partijen naar de onderhandelingstafel te verwijzen, kan men slechts veronderstellen aangezien het college niet gewoon was zijn uitspraken toe te lichten. In veel van deze zaken zullen de raadsheren wellicht van mening zijn geweest dat het onvoldoende duidelijk was wat er precies tussen de partijen was voorgevallen. Ook kunnen zij hebben gemeend dat bijvoorbeeld een gedane krenkende uitlating door de dader in een moment van woede was gedaan, of dat het slachtoffer zich misschien ook niet onbetuigd had gelaten. Zij kunnen ten slotte ook van oordeel zijn geweest dat hetgeen was gebeurd in wezen te onbeduidend was om over te procederen.

3. Comparitie in verleidingszaken

Een tweede groep private geschillen waarbij de Raad van Brabant de betrokken partijen met regelmaat beval deel te nemen aan een comparitie voor commissarissen om op deze wijze hun conflict uit de wereld te helpen, waren geschillen waarin een man een vrouw had verleid tot het hebben van seksuele gemeenschap terwijl zij niet waren getrouwd.¹² Een dergelijke vorm van voorechtelijk geslachtsverkeer was strafbaar gesteld in artikel 86 van het Ehtreglement voor de Generaliteit van 18 maart 1657. Op grond van dit artikel moest een man die een vrouw had verleid en gedefloreerd, al dan niet na haar een trouwbelofte te hebben gegeven, worden veroordeeld om – naar keuze – met deze vrouw te trouwen dan wel haar schadeloos te stellen voor haar ontmaagding. Bovendien moest hij een geldboete van 100 gulden betalen.

In de praktijk echter werd er wegens verleiding maar zelden een strafproces aangespannen. Indien een man aan een vrouw een trouwbelofte had gedaan en hij dus voornemens was met haar in het huwelijk te treden, dan werd het door beider families oogluikend toegelaten dat de toekomstige echtelieden een voorproefje op het huwelijkse genot namen en werd dit ook stilzwijgend gedoogd door de overheid. Mocht het toegezegde huwelijk evenwel uitblijven, dan was het in de regel de vrouw die hiervan het slachtoffer was. Door middel van civiele procedure kon zij evenwel trachten te bereiken dat de man alsnog zijn woord

¹² Voor deze verleidingszaken zie nader mijn opstellen 'Bezint eer je bemint. De rechtspraak van de Staatse Raad van Brabant inzake eenzijdige verbreking van trouwbeloften', in: A.M.JA. Berkvens en G.H.A. Venner (red.), *'Om daarmee vrijelijk te doen naer wil ende welgevallen...'* *Rechtshistorische opstellen aangeboden aan prof.mr. A.FI. Gehlen*, Maastricht: Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap/Werkgroep Limburgse Rechtsgeschiedenis, 1998, p. 85-93; 'Flos mihi dos. De rechtspraak van de Staatse Raad van Brabant inzake defloratie', in: B.C.M. Jacobs en E.C. Coppens (red.), *Een Rijk Gerecht. Opstellen aangeboden aan prof.mr. P.L. Nève*, Nijmegen: Gerard Noodt Instituut, 1998, p. 43-58.

gestand deed en met haar in het huwelijk trad, dan wel dat hij haar compenseerde voor hetgeen hij haar had aangedaan. In dit laatste geval diende hij haar een schadevergoeding te betalen voor haar ontmaagding en moest hij tevens, indien de gemeenschap tot een zwangerschap had geleid, de kraamkosten vergoeden en bijdragen in het levensonderhoud van het kind.¹³

Vanwege het spoedeisende karakter – de in de steek gelaten vrouw was meestal zwanger of reeds bevallen – werd een dergelijke procedure in de regel rechtstreeks aangespannen voor de hoogste juridische instantie binnen het rechtsgebied, in casu de Raad van Brabant. Bij de Raad zijn ruim vijftig van zulke zaken aanhangig gemaakt. In het merendeel daarvan wilde de vrouw een dubbele vordering tegen de man instellen. Zij verlangde dan primair dat de man de door hem gedane trouwbelofte zou nakomen en subsidiair – voor het geval deze vordering zou worden afgewezen – dat de man haar een schadevergoeding en alimentatie zou betalen. In een enkel geval opteerde de vrouw slechts voor één van deze vorderingen. In ongeveer de helft van de zaken die hem werden voorgelegd, gaf het Brabantse gerechtshof een bevel tot comparitie en van deze comparities was circa een kwart succesvol. Aan de comparitie werd, behalve door de voormalige minnaars, meestal ook deelgenomen door één van beide of beide ouders van de vrouw.

Een tweetal voorbeeld mag opnieuw tot illustratie dienen. In het eerste daarvan stelde de vrouw, Clara Alexandrina de Haan, in 1718 enkel een vordering ter zake van defloratie, kraamkosten en alimentatie in tegen Albert de Haan. De hoogte van de bedragen kon niet in de processtukken worden achterhaald. De Raad van Brabant besloot evenwel, toen de zaak was voldongen en de processtukken ter griffie waren ingeleverd, om nog geen einduitspraak te doen maar de partijen eerst naar de onderhandelingstafel te sturen. Tijdens de comparitie voor commissarissen kwamen partijen vervolgens tot een akkoord waarbij eiseres zich bereid verklaarde om tegen een bedrag van 5000 guldens van haar juridische actie af te zien.¹⁴

In het tweede voorbeeld wilde Catharina van der Burght in 1711 alleen een vordering tot nakoming van een gegeven trouwbelofte instellen tegen Govert van Opstal, die intussen voornemens was met Cornelia van Opstal in het huwelijk te treden en ook deze een trouwbelofte had gedaan.¹⁵ Alvorens zich uit te spreken over de gewenste actie van Catharina beval de Raad dat zij eerst samen met Govert en Cornelia moest compareren voor commissarissen teneinde een minnelijke schikking te bereiken. Tijdens deze comparitie, die vier dagen in beslag zou nemen, kwamen partijen uiteindelijk tot een akkoord. Overeengekomen werd dat Govert zou trouwen met Cornelia en dat Catharina zou afzien van haar procedure. Ook werd afgesproken dat alle eventuele aanspraken over en weer zouden komen te vervallen.

Ook voor deze verleidingszaken kan men enkel veronderstellen waarom de Raad van Brabant in veel gevallen besloot dat er een comparitie van partijen ter fine van akkoord moest plaatsvinden. Dikwijls zal ook in deze zaken onvoldoende duidelijk zijn geweest wat er precies tussen beide partijen was voorgevallen. Enerzijds was namelijk het bewijs dat er daadwerkelijk een trouwbelofte was gegeven moeilijk te leveren, aangezien een dergelijke belofte vaak mondeling werd gegeven zonder dat daarbij getuigen aanwezig waren. Anderzijds konden getuigen dikwijls wel bevestigen dat de man en vrouw altijd op zeer familiale wijze met elkaar waren omgegaan. Wat er derhalve daadwerkelijk tussen deze beiden was gebeurd, kon moeilijk worden aangetoond.

¹³ In artikel 86 van het Ehtreglement was geen rekening gehouden met de gemeenschap tot een zwangerschap had geleid. Dat de gevolgen van deze zwangerschap ook voor rekening van de man kwamen, kan men o.m. lezen bij Hugo de Groot, *Inleidinge tot de Hollandsche rechts-geleerdheid*, III.35.8 (editie F. Dovring, H.F.W.D Fischer en E.M. Meijers, 2^e druk, Leiden 1965).

¹⁴ BRIC, Archief RvB, inventarisnr. 788, dossiernr. 3360.

¹⁵ BRIC, Archief RvB, inventarisnr. 788, dossiernr. 3078. Gezien hun achternaam ligt het voor de hand te veronderstellen dat Govert en Cornelia familie van elkaar waren. Het is evenwel niet bekend in welke graad van bloed- of aanverwantschap zij tot elkaar stonden. In de artikelen 55 tot en met 64 van het Ehtreglement van 1657 waren intussen de personen opgesomd die op grond van bloed- of aanverwantschap niet met elkaar mochten huwen.

4. De comparitie ter fine van akkoord

Uit de bewaard gebleven processtukken in beledigings- en verleidingszaken blijkt dat de Raad van Brabant op een tweetal momenten kon besluiten om partijen voor commissarissen te laten compareren ter fine van akkoord. Een bevel tot een dergelijke comparitie kon allereerst plaatsvinden nadat een partij een verzoekschrift had ingediend om te mogen procederen. De beslissing waarbij dit bevel werd gegeven, werd dan aangetekend in de notulen van de raadsvergadering en werd aan de requirant medegedeeld door middel van een apostille op diens rekest. Het tweede moment waarop een comparitie voor commissarissen kon worden bevolen, was nadat de wisseling van de processtukken had plaatsgevonden en de zaak derhalve was voldongen. In dit geval werd de beslissing genomen in de vorm van een tussenvonnis, dat in het vonnisregister werd ingeschreven.¹⁶

Aan de comparitie kon niet alleen worden deelgenomen door de partijen die met elkaar in conflict waren, maar ook door hun beider advocaten en procureurs. Voorts werd in verleidingszaken de comparerende vrouw meestal bijgestaan door één of door beide ouders. Was de comparitie succesvol, dan werd door de commissarissen onder wier leiding partijen waren bijeengekomen in de regel een kort rapport opgemaakt. In de aanhef van dat rapport werden de namen van beide partijen vermeld en werd hun hoedanigheid ten processe weergegeven. Vervolgens werd de inhoud van het akkoord opgenomen, onder vermelding dat dit akkoord was bereikt door 'tussenspreken' van de commissarissen.¹⁷

Over de feitelijke gang van zaken tijdens een comparitie, alsook de wijze waarop de raadsheer-commissarissen optraden om partijen tot een akkoord te bewegen, is maar heel weinig bekend.¹⁸ Zoals hierboven reeds is opgemerkt, zal hun 'tussenspreken', hun bemiddeling, in het ene geval meer om het lijf hebben gehad dan in het andere geval. Bij veel conflicten werd al in één sessie een akkoord bereikt, maar soms was dat pas het geval na meerdere dagen van onderhandelen.¹⁹ Vooral als door een partij reeds een concept-akkoord was opgesteld waarmee de wederpartij enkel had in te stemmen, waren hun pogingen om tot een schikking te komen weinig succesvol. Een dergelijk concept-akkoord kon zelfs al de vorm hebben aangenomen van het rapport dat de commissarissen moesten opmaken, inclusief de vermelding dat de inhoud daarvan door hun tussenspreken tot stand was gekomen.²⁰

De voordelen van een succesvolle comparitie zijn in het voorafgaande reeds aangestipt voor conflicten die uit beledigingen voortvloeiden. Door middel van een akkoord kon worden bereikt dat het slachtoffer van een injurieuzе uitlating of gedraging eerherstel kreeg, terwijl de dader de mogelijkheid ontliep dat hij tot een geldboete zou worden veroordeeld. In verleidingszaken kon de comparitie zowel in het voordeel van de vrouw als van de man uitpakken. Kon de eerste een redelijke compensatie ten deel vallen voor hetgeen zij had ondervonden, de tweede kon voorkomen dat hij eventueel werd veroordeeld om met de vrouw te trouwen of haar een schadeloosstelling en alimentatie te betalen. Meer in het algemeen kan worden opgemerkt, dat indien reeds aanstonds na het indienen van een verzoekschrift door

¹⁶ Broers en Jacobs, *Procesgids Staatse Raad van Brabant*, p. 24.

¹⁷ Incidenteel werd wel een mondeling akkoord tussen beide partijen bereikt, en werd in de notulen van de raadsvergadering aangetekend dat dit was gebeurd. B.v. BRIC, Archief RvB, inventarisnr. 22, fol. 124.

¹⁸ In de procesordonnantie van de Staatse Raad van Brabant van 1662 was een apart hoofdstuk gewijd aan de werkzaamheden van raadsheer-commissarissen, maar daarin waren geen bepalingen opgenomen die betrekking hadden op de comparitie ter fine van akkoord. Zie E.J.M.F.C. Broers en B.C.M. Jacobs (ed.), *De concept-procesordonnantie van 1662 van de Raad van Brabant in D Haag en de Albertine ordonnantie van 1604 voor de Raad van Brabant te Brussel*, Amsterdam: Cabeljauwpers, 2003, p. 63-73 (derde kapittel, aangaande de commissarissen).

¹⁹ In het in paragraaf 3 genoemde voorbeeld van Catharina van der Burght en Govert van Opstal werd pas een akkoord bereikt nadat partijen in 1711 in de maanden oktober en november tot vier maal toe hadden gecompareerd.

²⁰ B.v. BRIC, Archief RvB, inventarisnr. 788, dossiernr. 3651; inventarisnr. 22, fol. 124; inventarisnr. 827, vonnisnr. 7048.

een rechtzoekende, door de Raad een comparitie werd bevolen, zowel voor verleidings- als voor beledigingszaken een dikwijls tijdrovende en kostbare procedure worden voorkomen.

Ondanks deze voordelen is er toch maar in een gering aantal zaken die voor de Raad van Brabant hebben gediend een minnelijke schikking tussen de partijen bereikt. Nu er van lang niet alle overige zaken een eindvonnis is overgeleverd, kan worden verondersteld dat in veel gevallen de partijen op eigen initiatief tot een schikking zijn gekomen en zij vervolgens hun rechtsstrijd hebben gestaakt.²¹

5. Besluit

Omdat er over de feitelijke gang van zaken tijdens de comparitie voor commissarissen ter fine van akkoord maar weinig bekend is, kan een goede inhoudelijke vergelijking tussen deze comparitie en de moderne figuur van de mediation niet worden gemaakt. Wel kan men vaststellen dat de comparitie ter fine van akkoord evenals de hedendaagse mediation in het teken stond van het zoeken naar een oplossing in een conflict waarin beide partijen zich konden vinden. En net als bij mediation werd bij deze comparitie het bereiken van een minnelijke schikking verkozen boven een strikte toepassing van het recht.

Toch vertonen beide vormen van conflictoplossing reeds bij een oppervlakkige beschouwing enkele opmerkelijke verschillen. Anders dan bij de hedendaagse mediation vond de comparitie ter fine van akkoord niet plaats buiten de rechterlijke macht om, maar traden een tweetal rechters op als bemiddelaars. Bovendien vond de comparitie voor commissarissen niet plaats op basis van een bereidheid van de procespartijen om hun geschil in der minne te schikken. Het was de rechtbank die zich over de kwestie zou moeten uitspreken die hen beval aan de onderhandelingstafel plaats te nemen en daar te proberen om tot een minnelijke schikking te komen.

De eertijdse comparitie voor raadsheer-commissarissen vertoont daarmee niet alleen verwantschap met de figuur van de mediation, maar ook met die van de comparitie ter zitting die artikel 87 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering mogelijk maakt. In het eerste lid van dat artikel is namelijk bepaald dat de rechter niet slechts op verzoek van partijen maar ook ambtshalve een comparitie ter terechtzitting kan bevelen, teneinde na te gaan of een minnelijke schikking van het voorliggende conflict mogelijk is.

Anders dan bij de comparitie voor commissarissen vindt deze comparitie ter zitting – zoals de naam al duidelijk maakt – plaats ten overstaan van het voltallige rechterlijke college. De comparerende partijen kunnen zich daarbij laten bijstaan, en in sommige gevallen ook laten vertegenwoordigen, door hun raadsman. Een dergelijke rol kon voor een advocaat of procureur ook zijn weggelegd bij de comparities die zich bij de Raad van Brabant hebben afgespeeld.

Bestudering van de rechtspleging van dit oude gerechtshof maakt duidelijk dat mediation in vroeger tijd een vertrouwd middel is geweest om tot conflictoplossing te komen. Een officiële juridische procedure werd echter lang niet altijd voorkomen, omdat in veel gevallen het bevel tot comparitie pas uitging nadat de zaak in staat van wijzen was gekomen. En ook indien een dergelijk bevel reeds aanstonds werd gegeven nadat de zaak aan de Raad was voorgelegd, bleef dikwijls de beoogde schikking van het conflict uit en vond er alsnog een rechtsgeding plaats.

²¹ Ook is het mogelijk dat een procespartij om hem moverende redenen een procedure voortijdig heeft beëindigd.